

ІНСТРУМЕНТАРІЙ МОДЕЛЕЙ СОЦІАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ У ГЛОБАЛЬНОМУ ВИМІРІ

SOCIAL ECONOMY MODELS TOOLS IN GLOBAL DIMENSION

УДК 351.82

DOI: <https://doi.org/10.32843/bses.47-8>

Сімахова А.О.

к.е.н., доцент,
доцент кафедри міжнародної економіки
Національний авіаційний університет

Simakhova Anastasiia

National Aviation University

У статті приділено увагу інструментарію моделей соціальної економіки у глобальному розрізі. Проаналізовано соціальні інструменти для класичних моделей соціальної економіки, а також для транзитивної моделі соціальної економіки. Встановлено, що основними різновидами інструментів соціальної економіки у глобальному вимірі для різних моделей країн світу є фінансово-економічні, нормативно-правові інструменти та інструменти соціальної політики. З теоретичного погляду інструментарієм соціальної економіки у глобальних умовах виступають фінансова допомога, дотації, субсидії (у тому числі житлові), соціальні пільги та виплати, часткове зменшення вартості товарів та послуг, пільгове оподаткування, перекваліфікація безробітних, профілактичні заходи щодо безробіття, інформування населення, соціальні штрафи та додаткові податки. Доведено, що країни з транзитивною моделлю соціальної економіки мають використовувати досвід ліберальної моделі.

Ключові слова: інструменти, модель соціальної економіки, глобальний аспект, транзитивна економіка, ліберальна модель.

В статье рассматривается инструментарий моделей социальной экономики

в глобальном разрезе. Проанализированы социальные инструменты для классических моделей социальной экономики, а также для транзитивной модели социальной экономики. Установлено, что основными разновидностями инструментов социальной экономики в глобальном измерении для различных моделей стран мира являются финансово-экономические, нормативно-правовые инструменты и инструменты социальной политики. С теоретической точки зрения инструментарием социальной экономики в глобальных условиях выступают финансовая помощь, дотации, субсидии (в том числе жилищные), социальные льготы и выплаты, частичное уменьшение стоимости товаров и услуг, льготное налогообложение, переквалификация безработных, профилактические мероприятия по безработице, информирование населения, социальные штрафы и дополнительные налоги. Доказано, что для стран с транзитивной моделью социальной экономики следует использовать опыт либеральной модели.

Ключевые слова: инструменты, модель социальной экономики, глобальный аспект, транзитивная экономика, либеральная модель.

The article focuses on the tools of social economy models in the global context. Social tools for social economy classical models as well as for transitive social economy model have been analyzed. It has been established that the main varieties of social economy tools in the global dimension for different models of the countries are financial, economic, regulatory tools and social policy instruments. From a theoretical point of view, social economy tools in global aspect are financial aid, subsidies, social benefits and payments, partial reductions in the value of goods and services, preferential taxation, re-training of unemployed, preventive measures for unemployment population, social penalties and additional taxes. The countries of the world community understand the necessity of directing the social and economic policy to improve the standard of living for the population, to empower people to self-sufficiency. For this purpose, the countries of classical social economy models use different social instruments not only to increase the incomes of the population, but also to improve other social components and social infrastructure: creating real equality for education, employment, health services; ensuring gender equality and non-discrimination; providing a high level of health care and quality nutrition, etc. It has been established that the transitive social economy model should move in the direction of the liberal social economy model, using its experience in the tools for ensuring a high standard of living for the population. It is important in this aspect to provide the preferential taxation, the active development of the retraining network for the employees, as well as upgrading their skills, gaining additional qualifications, knowledge, skills through specially created centers of retraining and training. The human capital development will form the basis of social growth in society. Increasing the level of education, improving health and environmental protection, comprehensive personality development are the key areas for improving the quality of life for the transitive social economy model.

Key words: tools, social economy model, global aspect, transitive economy, liberal model.

Постановка проблеми. У глобальному розрізі основним завданням соціально-економічного розвитку країн світу є забезпечення добробуту населення на найвищому рівні, що є базисом соціальної економіки. Забезпечення її результативності у глобальному аспекті щодо підвищення добробуту населення для кожної моделі досягається певним набором інструментів. Причому досвід класичних моделей соціальної економіки можна використати для країн із транзитивною моделлю соціальної економіки, що зумовлює актуальність даного дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням аспектів інструментарію соціальної економіки займалися такі науковці, як Л. Бачалі, Б.О. Біанка, Г.Д. Голубчик, В.О. Гришкін, О.В. Длугопольський, О.Б. Кіреєва, В. Козюк, Е.-С. Лакатос,

Н. Неатман, А.В. Решетніченко та ін. Проте у глобальному аспекті для моделей соціальної економіки не було виокремлено інструментарію.

Постановка завдання. Метою статті є дослідження інструментарію моделей соціальної економіки для забезпечення добробуту населення у глобальному аспекті.

Виклад основного матеріалу дослідження. У глобальному вимірі інструментарій моделей соціальної економіки країн світу має такі види: фінансово-економічні інструменти (ліберальна модель), нормативно-правові та фінансові інструменти (континентальна модель), інструменти соціальної політики (скандинавська модель), нормативно-правові інструменти (середземноморська та транзитивна моделі). Це основні загальні інструменти управління соціальною економікою, які притаманні тій чи

іншій моделі соціальної економіки, проте на практиці використовується і пропонується використовувати декілька інструментів відповідно до конкретної ситуації та поставленої соціальної мети.

Основним інструментарієм соціальної економіки з теоретичного погляду виступають фінансова допомога, дотації, субсидії (у тому числі житлові), соціальні пільги та виплати, часткове зменшення вартості товарів та послуг, пільгове оподаткування, перекваліфікація безробітних, профілактичні заходи щодо безробіття, інформування населення, соціальні штрафи та додаткові податки [1, с. 38], а також новий інструмент соціальної економіки – соціальний маркетинг [2].

Соціальна економіка презентує та втілює у собі нову парадигму, завдяки якій досягається соціально-економічне зростання [3, с. 76]. Окрім того, сама соціальна економіка у глобальному аспекті створює базис для самозабезпечення населення [4].

Так, країни світової спільноти розуміють необхідність спрямування соціально-економічної політики на поліпшення рівня життя населення [5], розширення можливостей людей до самозабезпечення. Для цього країни класичних моделей соціальної економіки (ліберальної, скандинавської, континентальної та середземноморської) використовують різні соціальні інструменти не тільки для збільшення доходів населення, а й для поліпшення інших соціальних складників та соціальної інфраструктури: створення реальної рівності для здобуття освіти, працевлаштування, отримання медичних послуг; забезпечення гендерної рівності та недискримінації; забезпечення високого рівня медичного обслуговування та якісного харчування тощо.

Розглянемо більш детально інструментарій класичних моделей соціальної економіки у глобальному аспекті.

Ліберальна модель соціальної економіки активно застосовує непрямі інструменти фінансово-економічного впливу, такі як субсидії, дотації та пільгове оподаткування для стимулювання створення власного бізнесу, а також профілактичні заходи щодо безробіття, у тому числі систему для перекваліфікації та додаткового навчання безробітних із професіями, які втрачають актуальність на ринку праці.

Континентальна модель соціальної економіки використовує корпоративне пільгове оподаткування, систему укладання соціальних договорів, розгалужену систему професійних об'єднань для стимулювання зайнятості, а також стимулює підвищення кваліфікації або перекваліфікацію кадрів.

Скандинавська модель соціальної економіки як основний інструмент соціальної політики використовує фінансову допомогу, а також численні соціальні виплати по безробіттю, втраті працездатності та утриманню непрацездатних членів сімей, підтримки самотніх інвалідів та людей похилого віку.

Узагальнено основні інструменти ліберальної, континентальної та скандинавської моделей соціальної економіки можна представити так [6]:

- політика доходів (податкові пільги, розвиток соціальної безпеки, соціальна підтримка, допомога, пільги, дотації, субсидії тощо);

- політика зайнятості (стимулювання населення до самозайнятості, можливість перекваліфікації, отримання додаткових професій, стимулювання зайнятості, підтримка діяльності професійних об'єднань тощо);

- фінансова підтримка соціального сектору (освіти, медицини, культури, охорони довкілля тощо).

Перерахований вище інструментарій моделей соціальної економіки щодо підвищення добробуту населення у глобальних умовах може бути пристосований до реалій та ефективно використаний за середземноморської моделі та транзитивної моделі соціальної економіки, що потребують використання схожих інструментів соціальної політики. В обох моделях сформовано нормативно-правову базу забезпечення розвитку соціальної економіки, підтримки населення, мінімальних соціальних та пенсійних виплат (за транзитивної моделі соціальної економіки у більшості країн встановлено мінімальний розмір заробітної плати, прожиткового мінімуму та пенсії).

Особливим та вкрай важливим інструментом для обох моделей соціальної економіки виступає пільгове оподаткування. Йдеться не лише про податкові пільги для малозабезпечених або багатодітних сімей, а й для молодих сімей, сімей, які всиновлюють або беруть дитину під опіку, а також для громадян, які вирішили розпочати власний бізнес.

Перспективним для середземноморської та транзитивної моделей соціальної економіки є активізація використання інструментів соціального інформування населення та соціальних штрафів (наприклад, за паління у громадських місцях, продаж алкоголю вночі, що вже використовується окремими країнами названих моделей, та ін.). Активізація соціального інформування населення підвищить обізнаність людей та формуватиме високу соціальну свідомість громадян.

На нашу думку, транзитивна модель соціальної економіки має рухатися у напрямі ліберальної моделі соціальної економіки, використовуючи досвід останньої щодо інструментарію забезпечення високого рівня життя населення. Важливим у цьому аспекті, крім, як уже відзначалося, пільгового оподаткування, є активне розроблення мережі перекваліфікації працівників, а також підвищення їхньої кваліфікації, отримання додаткових кваліфікацій, знань, навичок через спеціально створені центри перепідготовки та тренінгів. Такі центри можуть додатково надавати рекомендації

та консультування з різних сфер діяльності, допомагати створювати власний бізнес-план або бізнес-проект тощо.

Таким чином, розвиток людського капіталу створить основу соціального зростання в суспільстві. Важливим напрямом тут є всебічний розвиток людського капіталу. Підвищення рівня освіти, поліпшення охорони здоров'я та охорони довкілля (отже, й підвищення тривалості життя), всебічний розвиток особистості – ось ті ключові напрями підвищення якості життя населення для транзитивної соціальної моделі.

Основною проблемою транзитивної моделі соціальної економіки є порівняно низький рівень життя населення, відставання за показниками глобальних соціальних індексів [6]. Очевидно, що без соціально-економічного зростання країн даної моделі забезпечити соціальний прорив неможливо. Так, зростання добробуту людей напряму залежить від розвитку промисловості, а це потребує державної підтримки. Отже, основну фінансову підтримку держави, дотації, субвенції, субсидії необхідно спрямувати на розвиток пріоритетних галузей національної економіки, а також на підтримку малого і середнього бізнесу.

Для розвитку підприємництва, крім пільгового оподаткування, перспективним є використання кредитного інструментарію, а саме низької відсоткової ставки по кредитах для малого та середнього бізнесу та стимулювання іноземного інвестування економіки, оскільки кредитування та зарубіжне інвестування виступають одними з основних джерел соціалізації економіки транзитивної соціальної моделі. Отже, важливим у цьому аспекті є розроблення напрямів щодо збільшення притоку й прямих іноземних інвестицій до країн із транзитивною економікою.

В аспекті активізації розвитку малого бізнесу також слід використовувати прогресивний досвід країн континентальної моделі соціальної економіки щодо розвитку підприємництва й як одного з його різновидів – фермерства, теж здатного створити підвалини до самозабезпечення та самозайнятості населення.

Країнам транзитивної моделі соціальної економіки для підвищення добробуту населення необхідно використовувати досвід середземноморської моделі соціальної економіки щодо пенсійного забезпечення. Так, частково в Італії та Іспанії використовується трирівнева пенсійна система, в основу якої покладено консолідарно-накопичувальну модель, що передбачає впровадження державної пенсії (накопичувальної), обов'язкового страхування й накопичувальної (корпоративної або особистої). Трирівнева пенсійна система полягає у створенні консолідарної системи, загальнообов'язкової накопичувальної системи та добровільної недержавної системи

пенсійних заощаджень. Отже, створення такої системи дасть змогу брати участь у пенсійному забезпеченні як державі, так і самому громадянину через державну та недержавну системи, а також корпоративному сектору.

Висновки з проведеного дослідження.

Основним інструментарієм моделей соціальної економіки у глобальному аспекті є фінансово-економічні, політико-правові та соціальні інструменти. Виходячи з проведеного дослідження, країни ліберальної та континентальної моделей соціальної економіки переважно використовують непрямі інструменти для стимулювання зайнятості та підвищення доходів населення, натомість за скандинавської та середземноморської моделей здебільшого використовується фінансовий інструментарій підтримки населення. Для країн із транзитивною моделлю соціальної економіки необхідно використовувати досвід ліберальної моделі для підвищення добробуту населення.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Базові засади соціального розвитку: наукова розробка / авт. кол.: А.В. Решетніченко та ін. Київ : НАДУ, 2012. 52 с.
2. Bianca B.O., Bacali L., Lakatos E.-S. Public Marketing: A Strategic Tool for Social Economy. *Review of Applied Socio-Economic Research, Pro Global Science Association*. 2016. Vol. 11(1). P. 13–21.
3. Neamtam N. The Social Economy: finding a way between the market and the state. *POLICY*. 2005. P. 71–76.
4. Сімахова А.О. Еволюція підходів до трактування соціальної економіки у глобальному розумінні. *Вісник Дніпропетровського університету. Серія «Світове господарство і міжнародні економічні відносини»*. 2017. Т. 25. Вип. 9. С. 80–89. URL: <http://dx.doi.org/10.15421/181707>.
5. Typology of welfare states: quality criteria for governance and ecology / V. Koziuk et al. *Problems and Perspectives in Management*. 2018. Vol. 16. Issue 4. P. 235–245. URL: [http://dx.doi.org/10.21511/ppm.16\(4\).2018.20](http://dx.doi.org/10.21511/ppm.16(4).2018.20).
6. Stukalo N., Simakhova A. Global parameters of social economy clustering. *Problems and Perspectives in Management (open-access)*. 2018. № 16(1). P. 36–47. DOI :10.21511/ppm.16(1).2018.04.

REFERENCES:

1. Reshetnichenko A.V., Kireeva O.B., Golubchik G.D. (2012) *Bazovi zasady sotsialnoho rozvytku [Basic principles of social development]*. Kyiv: NAPA. (in Ukrainian)
2. Bianca B.O., Bacali L., Lakatos E.-S. (2016) *Public Marketing: A Strategic Tool for Social Economy, Review of Applied Socio-Economic Research, Pro Global Science Association*, vol. 11(1), pp. 13–21.
3. Neamtam N. (2005) *The Social Economy: finding a way between the market and the state, POLICY*. pp. 71–76.

4. Simakhova A.O. (2017). Evolyutsiya pidkhodiv do traktuvannya sotsialnoyi ekonomiky u hlobalnomu rozuminni [Evolution of approaches to interpreting the social economy in the global sense], *Visnyk of Dniprop'etrovsk University. Ser. World Economy and International Economic Relations*. 25. (9). pp. 80–89. <http://dx.doi.org/10.15421/181707>

5. Koziuk V., Dluhopolskyi O.V., Hayda Y., Shymanska O. (2018) Typology of welfare states:

quality criteria for governance and ecology, *Problems and Perspectives in Management*. Vol. 16. Issue 4. pp. 235–245. [http://dx.doi.org/10.21511/ppm.16\(4\).2018.20](http://dx.doi.org/10.21511/ppm.16(4).2018.20).

6. Stukalo N., Simakhova A. (2018) Global parameters of social economy clustering, *Problems and Perspectives in Management* (open-access). 16(1). pp. 36–47. doi: 10.21511/ppm.16(1).2018.04.